

Gelenek ve Gelecek Birbirlerini Var Eder

Nilüfer KURFEYZ¹

¹ Müzehhip, İstanbul, Türkiye, nkurfeyz@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4367-5473>

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 27.09.2023

Kabul: 19.12.2023

Yayın: 31.12.2023

Anahtar Kelimeler:

Gelenek,
Gelecek,
Sanat,
Yenilik,
Sanat,
Klasik.

Geleneksel Türk sanatlarında gelenek ve gelecek kavramları toplantı, sempozyum ve buluşmalarda tartışılmaktadır. Bazı kesim gelenekten ödün vermeden geleceği inkâr eder. Geleceği savunan kesim ise, geleneğin geçmişten gelen bir olgu olduğunu ve klasikten vaz geçilmesi gerektiğini savunmaktadır. Gelenek ve gelecek birbirine zıt kavramlar gibi görünmesine karşın, aslında temelde birbiri ile birlikte yürüyebilecek özelliktedir. Her sanat branşının bir geleneği vardır ama modern yoktur, sadece sanatın gelişimi ve ilerlemesi vardır. Bu sebeple modernleşme yerine yenileşme tabirini kullanmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Geçmiş yüzyıllar öncesine dayanan, bugün “Geleneksel sanatlar, Gelenekli sanatlar” ve benzeri tabirlerle isimlendirdiğimiz bu kadim sanatlarımızın mihenk taşlarından biri de hiç şüphesiz, tezhip sanatımızdır ki kültürümüzün kesintiye uğramadan günümüze kadar getirdiği çok önemli kollarından biridir. Makalemizde klasik tezhip anlayışı ile modern ismi ile tanımlanan yenileşme hareketlerinin birbiri üzerinde hâkimiyet kurmadan, birlikte nasıl var olunacağına dair mülâhazalar sunulmuştur. Özellikle yenilik hareketleri ile klasik geleneksel anlayışın birlikte nasıl yürüyebileceği tanımlanmaya çalışılmıştır.

Tradition and Future Create Each Other

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 27.09.2023

Accepted: 19.12.2023

Published: 31.12.2023

Keywords:

Traditional,
Future,
Illumination,
Innovation,
Art,
Classic.

The concepts of tradition and future in traditional Turkish arts are discussed in meetings, symposiums and meetings. Some people deny the future without sacrificing tradition. Those who advocate for the future, on the other hand, argue that tradition is a phenomenon from the past and that the classic should be abandoned. Although tradition and the future seem to be opposite concepts, in fact, they can basically go together. Every branch of art has a tradition, but there is no modern, there is only the development and progress of art. For this reason, it would be a more correct approach to use the term innovation instead of modernization. One of the cornerstones of these ancient arts, which we call "Traditional arts, Traditional arts" and similar terms, dating back centuries, is undoubtedly our art of illumination, which is one of the most important branches of our culture that has been brought to the present day without interruption. In our article, considerations are presented on how the innovation movements, defined by the classical illumination understanding and the modern name, can exist together without dominating each other. In particular, it has been tried to define how innovation movements and classical traditional understanding can go together.

Atıf/Citation: Kurfeyz, N. (2023). Her sanat eseri döneminin modernidir. *Nigarhane Dergisi*, 3(1), 62-70. <https://doi.org/10.54496/Nigarhane.2023.16>

“This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)”

GİRİŞ

Belki de en son söylenmesi gereken klişe bir cümleyle söze başlamak yanlış olmayacaktır. "Gelenek, gelecektir". Kısaca, geçmişimiz anlamadan geleceğimizi doğru değerlendiremeyiz.

Bugün, hemen hemen tüm sanat platformlarında tartışılmakta olan” Gelenekçilik mi, çağdaşlık mı?” sorusuna ben her zaman şu karşı soruyla cevap vermeyi benimsemişimdir: Neden ikisi de el ele yürümesin? Zira hepimiz kendi çağımızı yaşarken, “ah nerede o eski günler” diye, geçmişe atıfta bulunarak, her şeyi özlemle yâd etmekteyiz. Dolayısıyla, bunu adeta bir kimlik sorunu haline getirerek, insanları bir seçime zorlamak, günümüz modern anlayışıyla da taban tabana zıttır.

Bilindiği üzere, hep gündeme getirilen bu tartışma yeni değildir ve hiç gündemden kalkmayacak gibi görünmektedir. Maalesef, gelenek-modern ikilemiyle karşı karşıya bırakılan bizler, geleneğin içinde barındırdığı yaratıcılığı hep görmezden gelerek yetişmenin, sancılarını çekmekteyiz ve yenilikçi olmak adına geleneği reddetmeyi, adeta bir zorunluluk görmekteyiz. Üzücü olan da, Türkiye’de sanki birbirinden habersiz gibi yaşayan bu iki kültürün, dünyayı ve maneviyatı algılayışının, iki zıt kutbu andırmasıdır.

Aslında her sanat branşının bir geleneği vardır ama modern yoktur, sadece sanatın gelişimi ve ilerlemesi vardır. Bu sebeple modernleşme yerine yenileşme tabirini kullanmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Belki de modern kelimesinin içinde neleri barındırdığı tam olarak anlaşılamadığından asıl tartışılması gereken mesele budur.

Zira tüm sanat branşları gibi geleneksel sanatlarda, hep değişerek ilerlemişken, bizim tarih içindeki herhangi bir zaman dilimini seçip sanatı orada sabitleyerek hep aynı şeyi tekrarlamak ve bunda ısrar etmek bizden sonra gelecek sanatçı adaylarına acımasız bir dayatma olacaktır. O halde geleneksel tadında bir çağdaşla, çağdaş tadında bir gelenekseli beraber yaşamak çok mu zor olur?

Ne yazık ki, Osmanlının son yıllarındaki, ekonomik ve sosyokültürel çalkantılar da, sonun başlangıcı olurken, bu gidişe dur demek imkânsız hale gelmiştir. Esasında, tek başına sadece geleneği veya sadece yeniliği kabul edip, diğerini külliyen dışlamak zaten bilimsel açıdan da mümkün değildir. Çünkü bir toplumun, geleneğini tamamen reddetmesi, sosyal ve kültürel hafızasını topyekûn silmesi, modern tabirle restleşmesi! anlamına gelir ki, buda tüm hayat damarlarımızın koparılmasıyla eş değer bir durumdur. Bu durumla karşı karşıya bırakılan bir hastanın ise kurtuluş şansı hemen hemen hiç yoktur.

Dünya sanat tarihine dönecek olursak, feodalizmin çöküşü ve İngiliz emperyalizminin alevlenmesiyle beraber gelişme ve aydınlanma adı altında başlayan ve bu yüzyılın ilk yıllarında, sosyologların önderliğinde oluşturulan modernlik anlayışı bir yandan geçmişten kopup, geleceği var ederken, bir yandan da o güne kadar pek görülmemiş uluslararası bir dil oluşturma çabası içine girmiştir. Yazık ki, geçmişin biçime dayalı sanat anlayışını da yerel, folklorik özelliklerini de, tarihi referanslarını da reddeden bir dildir (Turani, 2010, s. 563).

Bu arada sanayileşme de toplumları yeniden formatlayıp gerek sosyal hayatta gerek devlet ve toplum yapısında genel geçer tüm duruş ve anlayışları teker teker değiştirerek ve değişimin gerekliliğine insanları inandırarak yoluna devam etmiştir. Bu dönemde, toplumların duygusal çöküntüsünün, yalnızlık, karamsarlık, öfke, kızgınlık gibi duygularının sanat eserlerine yansıdığını görmekteyiz. Zira modern sanatın dinamiği başkaldırı üzerine kurulmuş ve algıları değiştirmek suretiyle ilerlemiştir. Hal böyle olunca da, son yüzyılda pek çok protest akım ve sanatçı zuhur etmiş ve geleneği, savundukları modernin karşısında en büyük engel olarak göstererek, etkileri günümüze kadar süren, bütün toplumlara tesir eden bir süreç başlatmışlardır. Oysa gelenek dediğimiz şey, bizden bağımsız, "dokunmayalım da bize bulaşmasın" diyebileceğimiz bir meca değildir ki, kendimizi ondan soyutlayarak kurtulalım. Tam tersi, asırlar boyunca, nefes alıp verdiğimiz her yerde, hep karşımıza çıkan, bize varlığını sürekli hatırlatan, binlerce yılın birikimini kapsayan bir varoluştur.

Geleneksel sanatı oluşturan, kural ve kaideler bütünlüğü içinde ilerleyen sistematik yapı, modernleşme adı altında sınırsız, kuralsız, emeksiz bir hale dönüşmüştür. Klasik eserlerde izlediğimiz

olağanüstü gayret, işçilik ve estetiğin adeta kaybolduğuna şahit oluruz. Bu modern anlayışın hâkimiyet savaşını anlamak pek de zor olmasa gerek, zira sanat insandan sâdir olan ve onu anlatan bir kavramsa, insanın içindeki sınırsızlığı en iyi anlatacak yine kendisidir.

Aslında, sanatın kesintiye uğramaması, büyük medeniyetlerin varlığını sürdürebilmesinin bir garantisidir. Dünyanın tüm büyük devletlerinde şahit olduğumuz gibi, Osmanlı İmparatorluğu da bu sayede sanatlarını en yüksek seviyeye ulaştırmıştır. 16. Yüzyılda yapılmış örnekler bu seviyeyi çok net göstermektedir. Sahip oldukları büyük güçle, ilerledikleri tüm coğrafyalarda, kültürlerini hâkim kılabilmiş ve başka devletleri tesirleri altına almayı başarabilmiştir. Yüzyıllara göre, farklılıklar, yeni ekoller, yeni sanatçılar sadece bu devamlılığa hizmet etmişlerdir. Bu devamlılığın temel taşı da, bilindiği üzere klasik sanatlarımızdır. Günümüze kadar bütün ihtişamıyla gelerek, devam ediyor olması paha biçilmez değerlerinin bir göstergesidir.

Geçmiş yüzyıllar öncesine dayanan, bugün “Geleneksel sanatlar, Gelenekli sanatlar” ve benzeri tabirlerle isimlendirdiğimiz bu kadim sanatlarımızın mihenk taşlarından biri de hiç şüphesiz, tezhip sanatımızdır ki kültürümüzün kesintiye uğramadan günümüze kadar getirdiği çok önemli kollarından biridir.

Aslında her sanat bir ihtiyaçtan doğmuş, sonra insanların ince zevklerine hitap ederek sanat eseri hüviyeti kazanmışlardır. Bizim ince kitap sanatlarımızda işte böyledir. Allah’ın kelamını en güzel şekilde yazabilme çabası, hat sanatını, bu kelamı en görkemli şekilde, altınlarla bezeyerek süsleme arzusu tezhip sanatını, yaşanan olayları tespit edip belgeleme ihtiyacı minyatür sanatını geliştirerek çok yüksek seviyelere çıkarmıştır.

Benim daha çok "Klasik sanatlarımız" tabirini tercih ettiğim bu kadim sanatlarımızda bir kavram ve sembol zenginliği vardır. Yüzyıllarca genetik kodları sayesinde, kendi motif ve kurallarını oluşturarak özünü değiştirmeden günümüze kadar gelebilmişler ve günümüzde de yeni formlar oluşturmaya başlamışlardır zira iç dinamiklerinde bu güce fazlasıyla sahiptirler. Bizler de yüzyıllarca bu gelişimi var etmiş bir medeniyetin evlatlarıyız.

Görüldüğü gibi sanat sadece estetik bir kavram değildir. Duyguları, düşünceleri, örfleri, adetleri, inançları, geleceğe taşıyarak sürdürülebilir bir alan oluşturan bir yapıdır. Kısaca, iç dünyamızda biriktirdiklerimizi açığa çıkarırken başvurduğumuz tüm yöntem ve tekniklerdir. Ruhumuzdan taşan yeteneklerdir ve bunları sergilediğimiz ustalaktır, hünerdir, marifettir. Aynı zamanda da, tüm insanlık birikiminden beslenerek yaşar. Zaman ve mekân açısından sınırlarını genişletebildiği ölçüde de evrensele ulaşır (Ayvazoğlu, 1989, s. 990).

Aslında burada, bir parantez daha açılabilir. Biz gelenekselle, moderni tartışırken, işin içine hep doğu ve batı kavramını da sokarız. İşte asıl savaş burada başlamaktadır. İki yüzyıl önce güç odaklarının el değiştirmesiyle, eskiyi tümünden yok edip, yerine yeni bir medeniyet oluşturma çabasının açık tezahürüdür bugün yaşadıklarımız. Çünkü sanatların geleneksel yanları, folklorik özellikler taşıdığından modern dünyada biraz küçük görülürler, sadece zanaat olarak algılanırlar. Aslında, sanat kategorisine dâhil edilmeseler de her zanaatın bir sanat tarafı mutlaka vardır, zira bir düşünce, plan, yeni teknikler ve yoğun bir çaba, onu salt el işçiliği olmaktan alıkoyar her zaman.

YENİLEŞME KAÇINILMAZ BİR SÜREÇTİR

O halde, baştan eleştirel yaklaştığımız tüm bu gidişata rağmen, sorduğumuz sorulara çok kısa ve net bir cevap verebiliriz. "Yenileşme kaçınılmaz bir süreçtir". Sürekli gelişen, değişen dünyada yeniliğe karşı sert bir tavır takınmak ve bunu da gelenek adına yapmak, kendi ayağımıza pranga takmaya benzer. Sanatlarımızın kendini tekrar eden taraflarında çok ısrarcı olmak zaten bizi kendiliğinden oyunun dışına atmaktadır. Çünkü sanat kavramı canlı bir organizma gibi sürekli hareket halindedir ve olumlu ya da olumsuz tüm dış etkilere açıktır (Hobsbawn, 2006, s. 202).

Anlaşıldığı üzere, sanat dün yapıлып bitirilmiş, bugün ancak tekrar edelim gibi bir faaliyet türü

değildir, devamlılığı vardır. Bu devamlılık hayatın ta kendisi gibi nefes alıp verir, serpilip büyür ve gelişir. Dolayısıyla bu yeni atılımlar tarih boyunca şahit olduğumuz gibi, bugün de bizi engelleyemez, çünkü insanlık var olduğundan beri çağları değiştirenler, korkusuzca yeniliklerin peşinde koşanlar olmuştur hep. Cesurlar her zaman kazanmıştır, bu savaşta da böyledir, sanatta da böyledir.

Geleneksel sanatlarda, modern arayışlar ve anlayışlar yönündeki kanaatlerim bunun olması yönünde şekillenmektedir. Yüzyılların terazisinden geçerek günümüze ulaşan klasik zaten aslolandır ve hepimizin yol göstericisidir. Geçmişin gücünü arkamıza alarak onun aydınlattığı yola koyulmaktan korkmamalıyız, zira modern arayışlar tüm sanat dallarında adeta mecburi bir süreçtir. İnsanın yaşadığı zaman dilimi içinde doğasında var olan yeni ve kendine ait olanı bulup ortaya çıkarmak ve beğeniye sunmak dürtüsü dünya durdukça hep var olacaktır (Kahraman, 1993, s. 57).

Farklı biçimlemeleri yakalamak klasik sanatlarımız için aslında çok kolaydır. Malzeme, teknik, sabit olmayan kurallar zaman içinde değişebilir ama öze sadık kalarak, değişmez kurallar da ısrarcı olmadan yenileşmek çok mümkündür ve zaten olması gerektir. Denemeden sonucu göremeyeceğimiz içinde, bu denemelerden asla korkmamak lazımdır. Aslında, sanat kendi içinde, "gelenekli-yenilikçi" dengesini kurabilirse ki bu hiçte zor değildir, gelenekle barışık olarak, günceli inşa etmek, bir sorun teşkil etmeyecektir. Ama sanat bir kilometre işidir, tecrübe sahibi olmayan, dağarcığını dolduramamış, klasiği hazmetmemiş, bilgisi, görgüsü, duygusu tam olmayan birinin bu dengeyi sağlaması asla mümkün değildir. Zira tecrübe her şeydir (İlden, 2013, s. 245).

Klasik sanatlarımız aslında bir kurallar bütünüdür. Yüzyıllar için de oluşmuş bu kurallar çok iyi özümsemeli ve günümüzün getirileri çerçevesinde, daha evrensel olabilmek adına evirilebilmeli, ruhu kaybetmeden yeni eserler ortaya koyabilmelidir. Klasik çizgide çalışırken, kurallar çerçevesinde, doğru ve hatasız olmak kolaydır zira sırtımızı yasladığımız geleneksel kurallar bizi hata yapmaktan alıkoyacaktır fakat modern bir çizgiyi geleneği çiğnemenin tutturmak çok zordur. Ama klasiğin içinden yürüyen doğru bir damarı yakalarsak işimiz çok kolaylaşır. O halde, "Geleneğin içinden çıkmayan bir yenilik, yenilik değildir".

Bu yenilikler, toplumun genel beğeni ve kültürünü de kucaklıyorsa her zaman doğrudur. İşte bu sanatsal arayışların önüne bir duvar örerek kendimizi de o zaman dilimi içine hapsedmiş, göremez, duyamaz hale getirmiş oluruz. Zira her şey gibi geleneksel sanatlar da hep değişerek ilerlemişken, bizim herhangi bir yüzyılı referans alarak o zaman dilimiyle bütünleşerek sürekli aynı şeyi tekrarlamamız ve bundan hiç ödün vermememiz, bizi bir sonra ki çağa taşımayacaktır.

Ama eskiyi, bilmeyen, anlamayan, öğrenmeyen, bir toplumsak eğer, yeniyi üretmek için sapacağımız ilk yol eskiyi yok saymak olacaktır zira en kolay seçenek budur. Ama unutmayalım ki, kendi zaman dilimimizde, yeni olarak ortaya çıkardığımız her şey yarının eskisidir. Oysa, kendimizden öncekini çok iyi anlamış ve özümseyebilmişsek, ona dokunabiliyor, onunla hareket edebiliyor, onunla değişebiliyor ve üzerine söz söyleyebiliyorsak, işte o zaman kültürümüzdeki, sanatımızdaki gizli cevheri de kavrayabiliyoruz demektir. Ama modern dünyanın bakış açısıyla, gelenekseli ilerlemenin önündeki engel gibi görüp, demode tabiriyle eşdeğerde tutarsak, elimiz kolumuz bağlanacaktır.

YOZLAŞMADAN YENİLEŞMEK

Gelenekle geleceğin birbiriyle etkileşimi açısından yaptığımız genel değerlendirmeden sonra daha derin ve detaylı bir yaklaşımla sanat eserleri açısından dün, bugün ve yarını incelemek konuya açıklık getirecektir kanaatindeyim.

Modern diye tabir ettiğimiz yenilikçi çalışmalar tarihin her döneminde ve her toplumda var olduğundan gelenekle geleceğin iç içe yaşadığı vurgusunu ısrarla tekrarlıyoruz. Bu bağlamda, kendisini mutlak çağdaş gören bir sanatçı içinde durumun pek kolay olmadığını söyleyebiliriz. Zira hem herhangi bir sanatsal disiplinde usta olup, hem de o güne kadar söylenmemiş bir şey söylemek için gelenekle bağlarını radikal bir biçimde kopartma maharetini göstermek kolay bir iş değildir (Tunçel, 2018, s. 871).

Geleneksel sanat branşlarında yaptığımız her yeniliğe günümüzde çağdaş sanattır diyebilmemiz ise zordur. Şayet klasik temeli bozmadan ortaya çıkarılmış güncel bir çalışmaya bu esere “özgün; çizgi dışı, yenilikçi bir yorum” değerlendirmesi getirirken, tamamen modern sanattır iddiasında bulunmak doğru olmayacaktır.

Şu hâlde, sanat dediğimiz olgu, iç dünyamızın gözle görülür, elle tutulur hale gelmesiyse, her çalışma da kendi gününün yenisidir. Zaten, çağdaşlaşma aynı zamanda kendimize ait olanı fark edebilmeyi ve onu algı dünyamızda ait olduğu zemine oturtmayı başarabilmekten geçer (Kahraman, 1993, s. 27).

Herkesin kendi iç dünyasını ve ruh halini sergilediği bu faaliyetler sanat eseri olarak nitelendirilebilir mi? Cevabımız elbette hayır olacaktır. Anlam veremediğimiz yorumlar hemen her sanat branşında karşımıza çıktığına göre, yenileşmeye çabalarken dejenere olmak en büyük tehlikedir. Böyle bir çalışma sanatla ilgili hiçbir platformda değer bulamaz. Bu sebeple arayışların havada kalmaması, o branşın kurallarına uygun legal bir zemine oturması daha gerçekçidir. Bu konuda sanatçı çok dikkatli olmak zorundadır zira minyatürün naif resme dönmesi, hat sanatının sadece bir grafik çalışmadan öteye gitmemesi, tezhibin ise tüm ruhunu kaybederek dekoratif bir arayış içinde kaybolması çok kolaydır. Diğer tüm branşlar için de bu tehlike tamamen aynıdır. Hiç ustalaşmadan ben yaptım oldu mantığı sanata vurulan en büyük darbedir.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, geleneksel sanatın yüzyıllardır yenilenecek günümüze ulaştığını, yerinde saymadığını zaten gözlemliyoruz. “Karahisâri hatları, Karamemi tezhipleri, Sazyolu çalışmaları” bu yenilenmenin yapı taşlarıdır. Bunlar gibi sayısız örnekle günümüze ulaşan Klasik Sanatlarımız yenileşmesini günümüzde de çağın baş döndürücü hızına ayak uydurarak sürdürmektedir.

Gelenek kavramının içinin çok dolu oluşu, sergileme, müzecilik, restorasyon, konservasyon alanlarında bize önemli çalışma alanları yaratması, bir yandan da folklorik, etnoğrafik zenginliği sunabilmesi görmezden gelebileceğimiz bir husus değildir, olmamalıdır da. O halde, öncelikle var olan kültür varlıklarımızı çok doğru bir şekilde, titizlikle korumalıyız. Zira tarihsel mekân ve objeler dünyanın her yerinde ve her zaman diliminde vazgeçilmezdir. Bir sanatçı ise, ancak içinde var olduğu kültürden beslenebilir, çünkü kökleri oradadır.

Müzelerimizde ve koleksiyonlarda, imzasını bildiğimiz, pek çok eser olduğu gibi, kime ait olduğu anlaşılammış sanat eserleri de mevcuttur. Şu halde, gelenek derken, anonim diye tabir edebileceğimiz kültürel bir oluşumdan da bahsetmekteyiz. İşte bu bize atalarımızdan intikal etmiş paha biçilmez bir mirastır ve bu bunu genetik kodlarımızdan asla silemeyiz. İnsanların yaşamışlıkları sonraki dönemlerde hayatını ve yaşam tarzını etki edeceğinden, geçmiş dönemlerde olan olaylar ve etkiler bizim zamanımıza yansımıştır.

O halde, son dönemlerde çok yaygınlaşan Klasik sanatlarımızdan, Hat, Tezhib, Minyatür ve Ebru eserlerimizle dünyaya nasıl seslenebiliriz, neler anlatabiliriz, en önemlisi sunumumuz nasıl olmalıdır şeklinde, aklımıza ilk gelen soruları sorabiliriz:

1. Klasik yöntemlerle bu sanatları günümüzde devam ettirmek çok gerekli midir?
2. Klasiğin dışına çıkılması bu sanatları öldürür mü?
3. İçinde bulunduğumuz zaman dilimine uygun yenilikler yapılabilir mi?
4. Bu sanatlar sadece taklitle mi sürdürülmeli, yoksa değişik yorumlamalara gidip, taklit ve tekrardan tamamen uzaklaşmalı mı?
5. Klasik eğitim olmadan da bir hattat, müzehhib, ebrucu olunabilir mi?
6. Sanatımızı bu günlere getiren en önemli gelenek "usta -çırak" ilişkisi artık gereksiz midir?
7. Fotoğraf makinesinin icadıyla, yerini yeni” izm”lere bırakan klasik resim sanatı örneğinde olduğu gibi, dijital sanat da, klasik sanatların sonunu getirir mi?

...gibi başlıklar alabildiğine çoğaltılabilir.

Burada merak ettiğimiz, alaylı veya okullu geleneksel sanatçıların, akademisyenlerin, eleştirmenlerin ve sanatseverlerin cevaplarının nasıl olacağıdır.

Sanat kavramı klasik ya da çağdaş, bir fikri ve felsefeyi barındırmadan icra edilmesi kolay olmayan bir var olma halidir. Bilindiği üzere, çağdaş sanat en güncel haliyle bir fikri tartışmak üzere yola çıkıp, insanların algılarını değiştirmekten, provoke etmekten çekinmeyen, özgür bir kimliğe bürünmekte ve bunu yaparken, pek çok sanat disiplini bir arada kullanmaktan çekinmemektedir. Alışa geldiğimiz klasik hiçbir tekniğin kullanılmadığı sanat eserleri üretilip, geçmiştekilerden daha değerli bir başyapıt haline gelebilmektedir. Aslında bu devrimsel bir dönüşümdür. Sahip olduğu estetik anlayışın eskinin kaygıları ile uzaktan, yakından hiçbir ilgisi yoktur. Çoğu zaman izleyene “Bu da sanat mı” diye düşündüren, daha saldırgan ve rahatsız edici bir ifadeye bürünmüştür (Bozkurt, 2012, s. 257).

Yirminci yüzyılın başında, sahip olduğumuz değerleri toptan ve derinlemesine değiştirme misyonu üstlenen bu kültür-sanat hareketleri, günümüzde takip etmekte zorlandığımız bir hıza ulaşmıştır. Teknoloji kavramının tüm dünyayı ve yaşamı değiştirirken, sanatı da pas geçmeyeceği aşikâr bir durumdur. Günümüzde sanat dijitalleşmiştir. Dijital sanat kavramı ise, içinde fotoğrafı, kolajı illüstrasyonu, animasyonu, videoyu, enstalasyonu barındıran çok geniş bir alanı kapsamaktadır.

Tarih boyunca sanat ve paranın ayrılmaz bir çift olduğunu hatırlarsak bu yüzyılda da bu ikilinin, kurulmaya başlayan yeni ekonomik düzene nasıl da çabucak ayak uydurduğuna şaşmamak gerekir. ”Code is new art& Code is new money” söylemiyle kripto sanat, kripto paralarla beraber var olup gelişen sanal sanat ortamı içinde, yerini almıştır. Temas etmeden alıp satılacak ve herkesin istediği an ulaşabileceği sanat eserleri, bu yenedünyada vazgeçilmez dönüşmek üzeredir. Dokunamadığımız, elimize alamadığımız, bir yere yerleştiremediğimiz bir sanat eserine sahip olmak bize nasıl bir avantaj sağlayacak ya da nasıl keyif verecek, onu da gelecek zamanlarda hep beraber göreceğiz ama bunun göz ardı edilemeyecek bir yapılanma olduğunun da farkındayız.

Aslında, atlanmaması gereken bilgi şudur: Geleneksel sanatların aksine, kripto eserlerin ilk kim tarafından yapıldığının “Blockchain (blok zincir)” veri tabanında kayıtlı olması, bu çağın artısı olacaktır. Artık, Sotheby’s’in de müzayedelerinde kripto parayla alışveriş imkânı tanınması, sanal ortamdaki sanat alışverişinin çok canlanacağına işaretidir. Bu sanal alışverişler, dijital sertifikalar (NFT) la beraber gün geçtikçe yerini sağlamlaştırıp, olağanlaştırmaktadır. Bu yaşanan çok ciddi boyutlardaki arz talep dengesiyle ellemeden, dokunmadan alınıp-satılan sanat eseri piyasası, aslında çoktan sanal ortamda yaşamaya başladığımız gerçeğini de yüzümüze vurmaktadır. Sergilerin, müzayedelerin, sanat sohbetlerinin çoktan bu ortama taşınmaları insanların ellerindeki telefon ve tabletler aracılığı ile buldukları her yerde interaktif olmalarına da olanak tanımıştır.

Yine kendimize dönecek olursak, sanatın temelinde önce resmin olduğu ve tüm sanat dallarının nüvesini teşkil ettiği gerçeğini, klasik sanatlarımızla gayet rahat ilişkilendirebiliriz. O zaman, gelenekselde ortaya koyduğumuz tüm yenilikleri, dönüşüm değil, güncelin getirdiği bir değişim olarak kabul etmekte zorlanmayız. Zira klasik sanatlarımız, iki boyutlu görüntüleriyle soyut bir resmin ifadesidir ve hatırlayalım ki, Ünlü Ressam Picasso, Cezayirli bir hattatın hat tablosunu seyrederken, “İşte gerçek resim bu” ifadesini kullanmıştır.

Hal böyle olunca, rüzgârın karşısında ne kadar eğilip bükülse de yine dikilip büyüeyebilen bir fidan gibi esnek ama kökümüzün topraktan çıkmasına müsaade etmeden değişerek, tüm şartlara ayak uydurabiliriz. Yirminci yüzyılın başında, Türk toplumu gelenekselden moderne doğru bir yolculuğa çıktığında, sahip olduğumuz en büyük zenginlik olan klasik sanat eserlerimiz, barındırdıkları sanatsal güçle, bu konuda zaten birer dinamo etkisi görmüşlerdir.

Çağımızda, kolektif yaşam ve kolektif çalışmaların minimum düzeye indiği hatta tamamen terk edildiği gerçeğiyle yüz yüze olduğumuzun farkındayız. Ne yazık ki, birey olarak var olmanın peşine

düştüğümüzü, “BEN” demenin adeta en önemli kriter olduğunu biliyoruz.

Günümüzün, klasik sanat icracıları olan bizlerde, tasarımın önemini kavrayarak, salt el işçiliğinden ziyade kendimize ait olan yeniyi, daha doğrusu yeni tasarımları ortaya çıkarıp, kabul görürsek önemli bir yol kat etmiş sayılabiliriz. Bir sonraki aşama ise bunu tüm dünyaya sunabilmek ve aynı beğeniyi toplayabilmektir. Amiyane tabirle, bugünü iska geçmememiz, sanatlarımızın da yolunu açacaktır.

Belki de işe bazı kriterleri değiştirmekle başlayabiliriz. Örneğin, kurtulmamız gereken en önemli kriter, “Gelenekselin Doğuyu, Modernin Batıyı temsil ettiği” saplantısıdır. Zira, ayağımızda bir zincir gibi duran “Doğu-Batı” mücadelesinden top yekûn vazgeçmeli, sanatta endüstrileşmenin büyük önem kazandığı bu çağda, biz de bu endüstriye kaynak teşkil edecek eserler üretebilir miyiz düşüncesinin peşine düşmeliyiz.

Ama zaman içinde, “Avangard, Postmodern, Kavramsal Sanat” adlandırmalarıyla “Kitsch Sanat” a kadar uzayan ve dönüşüm hızımı kaybetmeyen bu çağdaşlık serüveninin, klasik sanatlarımız neresinde ve nasıl durmalı sorusu, en önemli konu başlığıdır. Yozlaşma olarak ta anlayabileceğimiz Kitsch(kiç) tarzının klasik sanatlarımızla kan uyuşmazlığı olduğu kesindir. Zira bizim sanatlarımız zihinsel bir değişime uğramadan, maneviyatını kaybetmeden ve kutsalla bağını hiç koparmadan günümüze ulaşmışlar ve yollarına devam etmektedirler (Tokat, 2005, s. 157).

Oysa dünya toplumlarındaki sınıf ayrımını sözde ortadan kaldırmaya yönelik meydana çıkan Modernizm’in var ettiği Kitsch Sanat popüler kültürün hizmetkârı olma işlevini üstlenmiştir. Üretilen eserlerin çoğu bu hâkim kültürün verdiği güçle parlatıldıklarından, halk yığınları tarafından çok kolay ve hızlı kabul edilebilen üretimler olarak dikkat çekmektedirler. Bu güncel ama yoz eserler kitleler tarafından çok çabuk benimsendiğinden, birçok sanatçı da bu akımın peşinden gitmeyi tercih etmiştir.

Çek yazar Milan Kundera kitsch için,” Tasarlanan üretilmiş güzellik” diye bir atıfta bulunmaktan çekinmemiştir. Çoğunluğun, bunu takip edilmesi gereken bir kültür hareketi olarak değerlendirmesi ise çağın tüketim üzerine projelendirildiğinin açık bir izahıdır. Her şeyin çok çabuk tüketildiği bu zaman diliminde, böyle bir anlayış ve kavramın ortaya çıkması hiç de yadırganacak bir durum değildir. Hemen aklımıza gelen şu soruyu soralım Kaliteli sanat eserlerinin karşısında duran bu üretimlerin ömrü, kısa mı yoksa, uzun mu olacaktır. Ya da, bu hızlı döngüde varlıklarını sürdürme becerisini göstermeden zamana yenik mi düşeceklerdir. Hiç düşünmeden cevap vermek kolaydır: Ömürleri, kısa süreli olmaya mahkûmdur.

Bu çağda, kitsch ve pop terimleri yaygınlaştıkça sahte bir globalizm anlayışının bizi yanlış yönlendirmesine izin vermemeliyiz. Zira çaba sarf etmeden üretmenin büyüüne kapılırsak, düşünmeden de tüketmeye başlarız ki basit, ucuz ve kalitesizin yanında durmak sanata vurulacak en büyük darbedir. Zaten bu yozlaşmanın amacı da, aslında hiçbir şey hissetmediği halde tüketiciyi hissettiğine inandırarak, sahip olma yarışına sokmaktır. Kısaca ticarettir ve kapitalizme hizmettir.

Yaratıcılığın asla bir okulu olamaz, biliyoruz ki sanat özgür bir alandır ve herkes istediği gibi ilgilenip çalışabilir, bunda hiçbir beis yoktur. Ama klasik sanatlarımızda, yenileşirken bu sahte duygularla dolu sahte üretime dalmak bize hedef şaşırtacaktır.

Şu halde geleneksel temeli kaybetmeden, dünya sanat çevrelerinde, adımızdan söz ettirebilir miyiz kaygısını taşımıyorsak, değişim yerine çözülme, bir adım sonra da kaybolma gelecektir. Bu kayboluşun ardından meydana çıkan boşluk mutlaka başka bir şeyle dolacaktır, zira eşyanın tabiatı böyledir ama o şeyin biz olmayacağı kesindir. Şu gerçeği de vurgulamadan geçmeyelim: Gelenekselcilerin, moderne itirazları ne kadar güçlü de olsa, yeni bir önerme getirememeleri sadece itiraz olarak kalmakta, ne yazık ki yenedünyanın çarkları çok hızlı dönmektedir. Oysa geleneğin içindeki modern unsurları görmek kadar, yeninin içindeki geleneği saptamakta bir o kadar kolaydır. Zaten unutulmaması gereken modernin en keskin savunucularının bile, eskinin en radikal unsurlarıyla hep yakın temas halinde bulunmalarıdır. Tam tersi bir durumda, kendilerini ifade etmekte zorlanacaklardır. Dolayısıyla geçmişle geleceğin hep el ele hareket etmesi gerektiğinin en önemli bir ispatı da budur.

Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, ayrı kulvarlarda ilerliyor gibi görünseler de ticari ve sanatsal

faaliyetler hep kol koladırlar. Zira koleksiyonerler, sanat pazarları ve simsarları tarihin her döneminde var olmuştur, bundan sonra da olacaktır. Soyluların resimlerini, mitolojik heykelleri yapan bu sanatçılar o devirde de bu pazar içinde yer almışlardır. Bu yeni çağda da, bir sanatçının ticari alanı yok sayması onun bilinirliğinin önündeki en büyük engeldir. Burada takip etmemiz gereken yol ikisini de göz ardı etmeden ilerlemektir. Zira sanatsal değeri olmayan bir çalışmaya, eser denemeyeceği gibi, meta değerinin olmaması da onun bir kenarda unutulmasına yol açacaktır.

Sırası gelmişken, dünya sanat piyasasında söz sahibi olmasını istediğimiz geleneksel sanatlarımızın en önemli eksiğinin sanat danışmanları olduğunu söylemeden geçmeyelim. Ayrıca, bugüne kadar Türk Kültür ve Sanatının bilimsel temele dayalı sağlam ve kendi içinde tutarlı bir terminolojik zemine oturtulmamış olması da işin bir başka hazin boyutudur. Bununda, sadece sanat Tarihi bölümleriyle değil, başta Dil Bilimciler olmak üzere, Halk Bilimciler, Güzel Sanatlar mensupları, teorik ve pratik çalışan tüm sanatkâr ve tasarımcıların dâhil edildiği, disiplinler arası yüksek katılımlı toplantılarla elde edileceği ve geçerliliğini resmileştireceği açıktır.

O halde sıralayacağımız başlıklarla bir yol haritası çizmek, işimizi kolaylaştırabilir:

8. Hedef belirlemek ve ısrarla o hedefe ulaşmaya çalışmak,
9. Klasik temel ve kuralları baz alırken, bunları yeniden sorgulamak,
10. Terkedilebilir kriterlerde esnek olmak, ama mutlaka korunması gerekenleri sahiplenmek ve vazgeçmemek,
11. İcra ettiğimiz branşta kendimizi çok geliştirirken, diğer tüm sanat kollarında da eğitim alarak, donanımlı hale gelmek. Kısaca: Çok görmek, çok okumak, çok bilmek,
12. Birbirini tamamladığı ölçüde, pek çok sanat disiplinini bir arada kullanmaktan çekinmemek,
13. Gelenekçilerin en büyük sorunu olan tasarımı, yaşadığımız çağın gereği olarak ön planda tutmak, ama bunu yaparken doğru, güzel ve ince el işçiliğinden vazgeçmemek,
14. Branşımızda tahlil yapabilme becerisine ulaşmak, metodlaşmaya gitmek ve bu metodolojinin geniş perspektifte kabul görmesini sağlamak,
15. Tamamen amatör bir ruhla, her gün yeniden başlıyormuşçasına bir motivasyona ulaşmak.

Bilindiği üzere 1980 yılından itibaren, globalleşme, iletişim araçlarının çok gelişmesi, imkânların çoğalmasıyla, son 40yıl içinde klasik sanatlarımız büyük bir ivme kazandı. Bizlerde, bu büyük gelişime tanıklık ettik ama bizlerin hocaları, daha önceki 40 yıl içinde, amiyane tabirle, yangından mal kaçırmaya bulabildiklerini, saklayıp koruyarak, günümüze ulaştırmaya çabalayarak bu sanatları ayakta tutmaya çalıştılar ve gönüllü neferler olarak, adeta ömürlerini feda ettiler.

Ama inancım odur ki, yüzyılın başında zoraki kültürel kesintileri yaşamayı, sanatlarımızdaki, gelişim ve yenileşmeyi, zamanı geldikçe kendiliğinden doğal bir süreçle akışına bırakabilseydik, belki de bugün bu tartışmaları yapmayacaktık. Çünkü yenileşme dediğimiz şey, aslında, içinde bulunduğu zaman dilimine göre, nelerin sabit, nelerin değişken nelerin tutulabilir, nelerin terkedilebilir olduğuna karar verip kendi suyolunu bularak, oradan akan bir oluşumdur.

Sevindirici olan odur ki, toplumumuzun geçirdiği kültürel erozyona rağmen, nesnelere yani kullandığımız eşyalara olan geleneksel yaklaşımımızı daha kaybetmedik. Çünkü hala kendi değerlerimizin arkasında durabiliyor ve ulusal kültürümüzü evrensel boyuta taşımaya çalışıyoruz. Bu çabaları kaybetmemiş olmak, çok umut verici ve en azından gelecek kuşakların sigortası olarak görülmelidir.

O halde şöyle tamamlayalım: Gelenek ve gelecek iç içedir, birbirlerini var ederek ilerlerler, birbirlerinin içinde yaşarlar. Şayet birini yok edecek olursak, diğerinin yaşama şansı kalmaz. Dolayısıyla sanat bir bütün olarak ele alınması gereken sınırsız bir alandır. Eski-yeni tartışmasından ziyade, yekvücut bir oluşum olan bu alana, bugün biz de bir çentik atabilecek miyiz, onun hesabını yapmamız daha gerçekçi

bir yaklaşım olacaktır.

KAYNAKÇA

Ayvazoğlu, Beşir. “Türkiye’de Sanat Tarihi ve Estetikle İlgili İlk Çalışmalar”. *Erdem Dergisi* 15/5 (1989), 977-992.

Bozkurt, Nejat. *Sanat ve Estetik Kuramları*. Ankara: Sentez Yayıncılık, 1.Baskı., 2012.

Hobsbawn, Eric. *Geleneğin İcadı*. çev. Mehmet Murat Şahin. İstanbul: Agora Kitaplığı, 1.Baskı., 2006.

İlden, Serkan. “Geleneksel Sanatların Ötekileştirilmesi Sorunu”. *Akdeniz Sanat Dergisi* 6/12 (2013), 241-251.

Kahraman, Bülent H. *Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1.Baskı., 1993.

Tokat, Latif. “Sanat Kutsalın İfşası mıdır?” *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (2005), 137-163.

Tunçel, Oğuz. “Gelenek/Modern Ayrımında Sanat” 7/47 (2018), 863-872.

Turani, Adnan. *Dünya Sanat Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1.Baskı., 2010.